

POSTANOWIENIE

Dnia 29 listopada 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Monika Koba

SSN Jan Górowski

w sprawie z wniosku J. C.
przy uczestnictwie J. P. i in., o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia
spadku,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 29 listopada 2016 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w W.
z dnia 28 kwietnia 2015 r., sygn. akt V Ca .../14,

**uchyla zaskarżone postanowienie, znosi postępowanie
przed Sądem Okręgowym w W. w zakresie rozprawy
z dnia 28 kwietnia 2015 r. i przekazuje sprawę temu Sądowi
do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wnioskodawca J.C. wniósł o zmianę postanowienia Sądu Rejonowego w W. z dnia 28 sierpnia 2007 r., sygn. akt I NS .../06, w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku po A. P. zmarłym w dniu 4 lipca, ostatnio stale zamieszkałym w W.; domagał się stwierdzenia, że nabył spadek po tym spadkodawcy w całości na podstawie testamentu notarialnego z dnia 17 marca 2004 r.

Sąd Rejonowy w W. postanowieniem z dnia 21 stycznia 2014 r. zmienił postanowienie z dnia 28 sierpnia 2008 r. w ten sposób, że stwierdził, iż spadek po zmarłym A. P. nabył w całości uczestnik postępowania M. R. na podstawie testamentu własnoręcznego z dnia 8 marca 2004 r.

Sąd Okręgowy w W. postanowieniem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację wnioskodawcy od postanowienia Sądu Rejonowego. Wskazał - dzieląc przyjęte za podstawę zaskarżonego postanowienia ustalenia faktyczne i ich ocenę prawną - że stwierdzenie postanowieniem z dnia 28 sierpnia 2008 r. praw do spadku po A.S. na podstawie ustawy nastąpiło po ustaleniu, iż testament sporządzony przez niego w dniu 17 marca 2004 r. w formie aktu notarialnego był nieważny; sporządzając go A. P. znajdował się w stanie wyłączającym swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Sporządził on jednak w dniu 8 marca 2004 r. inny testament, własnoręczny, którym powołał do spadku M. R.. Stwierdzenie nabycia spadku po A.S. winno zatem nastąpić na podstawie tego testamentu, a nie na podstawie ustawy.

Sąd Okręgowy podkreślił, że w postępowaniu w sprawie niniejszej wnioskodawca nie może - bez powołania się na nowe okoliczności - kwestionować prawidłowości oceny ważności testamentu notarialnego z dnia 17 marca 2004 r., dokonanej w sprawie I NS .../06, która zaważyła na treści postanowienia z dnia 28 sierpnia 2007 r. Nie znalazł również podstaw do badania kwestii sporządzenia przez A. P. w dniu 3 marca 2004 r. testamentu ustnego. Uznał przy tym twierdzenia wnioskodawcy wskazujące na sporządzenie tego testamentu za niewiarygodne i - z uwagi na upływ terminu do stwierdzenia jego treści w sposób przewidziany w art. 952 k.c. - pozbawione znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach określonych w art. 398 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., wnioskodawca domagał się uchylenia zaskarżonego postanowienia i uwzględnienia apelacji, ewentualnie uchylenia tego orzeczenia i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

W ramach podstawy naruszenia prawa materialnego zarzucił obrazę: art. 945 § 1 pkt 1 k.c. i art. 952 § 2 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie oraz art. 64 ust. 1 Konstytucji przez naruszenia zasady ochrony własności.

Drugą podstawę kasacyjną wypełnił natomiast zarzutami naruszenia: art. 386 § 4 k.p.c.; art. 379 pkt *in fine* k.p.c. w związku z art. 49 § 1 pkt 5 k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c.; art. 670 w związku z art. 227, art. 232 zdanie drugie k.p.c. i art. 278 § 1 w związku z art. 391 k.p.c.; art. 679 § 1 i 3 k.p.c. w związku z art. 391 k.p.c. oraz art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 i art. 233 § 1 k.p.c.

Uczestnik postępowania M. R. w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia, zniesienie postępowania przed Sądem Okręgowym i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, ewentualnie oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ocenę zasadności skargi kasacyjnej należy rozpocząć od rozważenia zarzutu wskazującego na sprzeczność z przepisami prawa składu Sądu Okręgowego orzekającego w niniejszej sprawie w drugiej instancji. Należy pamiętać, że Sąd Najwyższy - stosownie do art. 398¹³ § 1 k.p.c. - w granicach zaskarżenia bierze pod rozwagę nieważność postępowania z urzędu.

Skarżący zarzucił, że nieważność postępowania przed Sądem drugiej instancji została spowodowana udziałem w wydaniu zaskarżonego orzeczenia sędziego O. R., który brał udział w wydaniu postanowienia Sądu Okręgowego w W. z dnia 5 stycznia 2009 r., sygn. akt V Ca .../08, oddalającego jego apelację od postanowienia z dnia 28 sierpnia 2008 r. w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku. Wskazał przy tym, że zarzut ten znajduje oparcie w art. 379 pkt 4 w związku z art. 49 § 1 pkt 5 k.p.c.

Niewątpliwie trafnie podniósł skarżący, że przyczynę nieważności postępowania stanowi udział w rozpoznaniu sprawy sędziego podlegającego wyłączeniu z mocy ustawy (art. 379 pkt 4 k.p.c.). Błędnie jednak wskazał, że podstawę wyłączenia sędziego O. R. *ex lege* stanowi art. 49 § 1 pkt 5 k.p.c. Przepis ten reguluje wyłączenie sędziego na jego żądanie lub na wniosek strony w razie zaistnienia uzasadnionych wątpliwości co do bezstronności sędziego w danej sprawie.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd wskazujący na podobieństwo postępowania o zmianę prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku oraz postępowania ze skargi o wznowienie postępowania (zob. uchwała z dnia 21 kwietnia 1993 r., III CZP 40/94, OSNC 1994, nr 11, poz. 210 oraz postanowienie z dnia 21 grudnia 2011 r., IV CSK 199/11, nie publ.); wskazuje się nawet, że to pierwsze postępowanie zastępuje instytucję wznowienia postępowania (zob. postanowienia: z dnia 14 września 2004 r., III CK 458/03, nie publ.; z dnia 26 czerwca 2002 r., III CZ 64/02, nie publ. i z dnia 23 listopada 2011 r., IV CSK 141/11, nie publ.).

Zbliżony charakter obu postępowań, spełniających w istocie te same funkcje, usprawiedliwia analogiczne rozstrzyganie zagadnień ich dotyczących, w tym także uregulowanego w art. 48 § 3 k.p.c. wyłączenia sędziego, który brał udział w wydaniu orzeczenia objętego skargą o wznowienie od orzekania co do tej skargi. Należy zatem uznać, że wyłączeniu od orzekania w sprawie z wniosku o uchylenie lub zmianę prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku podlega sędzia, który brał udział w wydaniu objętego wnioskiem postanowienia. Wyłączenie to obejmuje wszystkie czynności wchodzące w zakres badania dopuszczalności i zasadności wniosku o uchylenie lub zmianę postanowienia spadkowego (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 14 września 2004 r., III CK 458/03, nie publ.; z dnia 14 października 2009 r., V CSK 118/09, nie publ. i z dnia 30 października 2013 r., II CSK 628/12, nie publ.). Za rozszerzającą wykładnię art. 48 § 3 k.p.c. opowiedział się również Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 20 lipca 2004 r. (SK 19/2002, OTK-A 2004/7/67) wskazując, że *ratio legis* instytucji wyłączenia sędziego z mocy ustawy

wiąże się z koniecznością wyeliminowania wszelkich przyczyn, mogących wywoływać wątpliwości co do bezstronności i obiektywizmu sędziego.

W świetle przytoczonego jednoznacznego stanowiska judykatury, aprobowanego przez skład orzekający, należy zgodzić się z zarzutem skarżącego, że postępowanie przed Sądem Okręgowym było dotknięte nieważnością, tyle że jej podstawę stanowił udział w wydaniu zaskarżonego postanowienia sędziego podlegającego wyłączeniu z mocy ustawy na podstawie 48 § 3 k.p.c. Częściowa wadliwość podniesionego w tym zakresie przez skarżącego zarzutu nie stoi jednak na przeszkodzie do jego uwzględnienia z uwagi na wskazany wyżej obowiązek wzięcia przez Sąd Najwyższy z urzędu pod uwagę - w granicach zaskarżenia - nieważności postępowania przed sądem drugiej instancji.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 386 § 2, art. 13 § 2 i art. 398²¹ k.p.c. orzekł, jak w sentencji, uznając w tej sytuacji procesowej za bezprzedmiotowe roztrząsania pozostałych zarzutów kasacyjnych.

jw

kc